

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Г.А. Омеляненко

П.Ф. Пиптюк

С.Б. Парій

ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ

Методичні рекомендації до самостійної роботи
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності 014 «Середня освіта»
освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Фізична культура)»

Затверджено

Вченою радою ЗНУ

Протокол № 7 від 28 січня 2025 р.

Запоріжжя

2024

Омельяненко Г.А., Пиптюк П.Ф., Парій С.Б. Основи інклюзивної освіти в фізичній культурі : методичні рекомендації до самостійної роботи для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 014 «Середня освіта» освітньо-професійної програми «Середня освіта (Фізична культура)». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 73 с.

У виданні подано зміст самостійної роботи відповідно до силабуса навчальної дисципліни «Основи інклюзивної освіти в фізичній культурі», термінологічний словник, питання для самоконтролю, завдання для письмового виконання, тестові завдання для самоперевірки, рекомендовану літературу. Увагу акцентовано на особливостях інклюзивної соціальної політики в освітньому навчальному просторі та суспільстві взагалі. Висвітлено теоретичні та практичні основи роботи з дітьми й молоддю з особливими потребами в умовах інклюзії. Розглянуто проблему особистісної готовності майбутніх працівників із фізичної культури до роботи в інклюзивному освітньому просторі.

Для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Фізична культура)».

Рецензент

А.В. Сидорук, канд. пед. наук, доцент кафедри туризму, рекреації та готельно-ресторанної справи

Відповідальний за випуск

А.П. Конох, д-р пед. наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	6
Тема № 1. Інвалідність як соціальна проблема сучасності.....	6
Тема № 2. Спеціальна освіта в Україні.....	11
Тема № 3. Організація інклюзивного освітнього середовища в конкретному навчальному закладі.....	17
Тема № 4. Особливості навчально-виховного процесу в інклюзивних навчальних закладах.....	24
ГЛОСАРІЙ.....	30
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	40
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.....	41
ДОДАТКИ.....	43

ВСТУП

Курс «Основи інклюзивної освіти в фізичній культурі» є необхідною складовою професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта».

Актуальність вивчення дисципліни «Основи інклюзивної освіти в фізичній культурі» для підготовки педагогів зумовлена, насамперед, сферою майбутньої професійної діяльності цієї категорії фахівців. Курс «Основи інклюзивної освіти в фізичній культурі» передбачає ознайомлення з теоретичними основами роботи з дітьми з обмеженими можливостями в умовах інклюзивного навчального простору та осмислення реального досвіду такої роботи. Це дасть змогу майбутнім фахівцям знаходити способи розвитку та вдосконалення стратегічної інтеграції дітей з обмеженими можливостями в інклюзивні навчальні заклади та суспільство взагалі.

Обговорення проблемних соціальних та психолого-педагогічних питань забезпечує формування в студентів наукового підходу до пояснення соціальних та психолого-педагогічних чинників, які впливають на адаптацію, соціалізацію та інклюзію дітей з інвалідністю, до практичної реалізації знань у зазначеній сфері.

Сукупність знань, умінь і навичок, набутих у процесі вивчення курсу «Основи інклюзивної освіти в фізичній культурі», розуміється як готовність і здатність особистості застосовувати їх у професійній діяльності соціального та корекційного педагога.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Основи інклюзивної освіти в фізичній культурі» є засвоєння теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивних процесів в освіті та вихованні.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати:

- теоретико-методологічні та нормативно-правові засади

інклюзивної освіти;

- особливості становлення інклюзивної освіти в Україні;
- ефективні стратегії взаємодії з різнопрофільними фахівцями та батьками дітей з особливими потребами;
- чинники і педагогічні умови, що сприяють ефективності інклюзії в освіті;
- моделі соціально-педагогічної корекції та реабілітації різних категорій дітей з особливими потребами.

Уміти:

- здійснювати необхідні адаптації/модифікації курикулуму й методики викладання;
- розробляти (адаптувати, модифікувати) індивідуальні навчальні плани та програми для дітей з особливими освітніми потребами на основі визначення їхніх потреб;
- реалізовувати підходи диференційованого викладання та оцінювання навчальних досягнень та розвитку дітей з особливими освітніми потребами, застосовувати соціально-педагогічні підходи в роботі з різними групами дітей з особливими потребами.

Поліфундаментальний характер та міждисциплінарність, а також системний підхід у вивченні особливостей потреб людини з порушеннями в розвитку та у вирішенні її проблем в житті й освіті посідає чільне місце в підготовці спеціалістів, спрямовується на реалізацію гарантованих прав людини з особливими освітніми потребами (ОПП) на освіту, соціалізацію та й на її життя в сучасному суспільстві загалом.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема № 1. Інвалідність як соціальна проблема сучасності

Мета вивчення теми: визначення сутності понять «інклюзія» та «інтеграція» та усвідомлення різниці між ними; характеристика інвалідності як соціальної проблеми сучасності.

Перелік ключових термінів і понять: інклюзія, інтеграція, соціальна інклюзія, інклюзія в освіті, інклюзивна політика, інвалід, інвалідність, обмежені можливості, особливі потреби, соціальна ізоляція, медична модель інвалідності, соціальна модель інвалідності, інклюзивний процес, принципи інклюзії.

План

1. Актуальність інклюзії як світової стратегії в соціальній сфері.
2. Аналіз сутності понять «інклюзія», «інтеграція».
3. Історичне підґрунтя виникнення та розвитку інклюзивних процесів.
4. Принципи інклюзії.

Методичні рекомендації:

1. Робота над першим питанням передбачає аналіз актуальності інклюзії як світової стратегії: у міжнародному законодавстві, у розвинутих демократичних країнах, в Україні. Студентам необхідно визначити ступінь актуальності інклюзії в різних сферах життя суспільства. Усвідомити значення інклюзії для людей з обмеженими можливостями та соціуму взагалі.

2. Друге питання передбачає аналіз сутності понять «інклюзія» та «інтеграція». Студентам необхідно розглянути різні підходи до їх тлумачень. Визначити спільне та відмінне для обох понять. Розглянути інклюзію як закономірне продовження інтеграції. Теоретично опрацювати ланцюжок «сегрегація – інтеграція – інклюзія».

3. Третє питання передбачає вивчення інклюзії як історичного процесу.

Студентам необхідно ознайомитись з основними моделями інвалідності в суспільстві – медичною та соціальною. Розглянути інклюзію як новоутворення соціальної моделі інвалідності. Вивчити основні етапи розвитку інклюзивних процесів. Довести необхідність впровадження інклюзії у всі сфери життя суспільства. Розглянути інклюзію як механізм захисту прав людей з інвалідністю.

4. Четверте питання передбачає розкриття основних принципів інклюзії. Студентам необхідно проаналізувати основні принципи, викладені в головних міжнародних документах: Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів ООН, Саламанській декларації та програмі дій з навчання осіб з особливими потребами. Визначити основні принципи інклюзії та їх суспільно-правове підґрунтя.

Питання для самоконтролю

1. Що таке інклюзія та інклюзивна освіта?
2. У чому полягає сутність інклюзії як стратегії міжнародного законодавства?
3. У якій соціальній сфері інклюзія вважається найбільш перспективною? Відповідь поясніть.
4. У чому полягає цінність інклюзії для суспільства взагалі?
5. Розкрийте сутність поняття «інтеграція» щодо людей з інвалідністю та поясніть концептуальну відмінність між інтеграцією та інклюзією.
6. Як інклюзія забезпечує однакові можливості для всіх людей?
7. У чому полягає принципова відмінність між медичною та соціальною моделями інвалідності?
8. Перерахуйте основні принципи інклюзії.
9. Назвіть основні міжнародні документи, які забезпечують соціальну інклюзію в правовому полі.
10. Скільки виділяють етапів процесу зміни громадської думки щодо людей з інвалідністю? На якому етапі зараз перебуває Україна?

11. Які групи дітей з особливими освітніми потребами виділяють?
12. Які функції інклюзивної освіти ви знаєте?
13. У чому полягають переваги інклюзивної освіти порівняно з традиційною освітою?
14. Які терміни вважають недоцільними в умовах сучасної гуманістичної парадигми розвитку інклюзивної освіти?
15. Дати визначення поняттям «розвиток дитини», «сензитивний період розвитку дитини», «психологічна норма».
16. Що таке кризові періоди розвитку дитини?
17. Що таке загальне стійке недорозвинення?
18. Чим характеризується затриманий розвиток?
19. Що таке ушкоджений і дефіцитарний розвиток?
20. Види викривленого та дисгармонійного розвитку?

Практичні завдання та тести

1) Завдання № 1:

1. Дайте визначення поняттям «інклюзивна освіта» та «інклюзивна фізична культура».
2. Заповніть таблицю «Категорії (типологія) освітніх труднощів у осіб з особливими освітніми потребами»:

Тип порушення	Освітні труднощі	Методи та засоби навчання, які можливо використовувати на уроці

2) Завдання № 2:

1. Проаналізуйте наукові джерела та нормативні документи з оцінки фізичної підготовленості дітей з ОПП.
2. Розробіть серію тестових вправ для оцінки фізичної підготовленості

дітей із конкретним типом порушення та запропонуйте критерії оцінювання результатів.

Розробіть презентацію результатів завдання засобами інфографіки.

3) Завдання № 3:

1. Визначте відмінності наявного традиційного та інклюзивного освітнього процесу.

2. Проаналізуйте переваги інклюзивної освіти для різних учасників освітнього процесу.

3. Наведіть конкретні приклади ситуацій виключення, сегрегації, інтеграції та інклюзії в навчанні дітей з особливими освітніми потребами.

4) Завдання № 4:

1. Охарактеризуйте категорії дітей з особливими освітніми потребами за різними класифікаційними ознаками. Результати занесіть до таблиці:

Класифікація ознак категорій дітей з особливими освітніми потребами

<i>Класифікаційні ознаки</i>	<i>Категорії дітей з особливими освітніми потребами</i>
Особливості психофізичного розвитку	
Особливості опанування освітньої діяльності	
Особливості встановлення контактів із соціальним середовищем	
Особливості розвитку внаслідок впливу соціального середовища	

2. Розкрийте зміст ключових позицій МКФ-ДП (Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків). Узагальнення занесіть до таблиці:

Ключові позиції кваліфікатора МКФ-ДП

Позиція	Зміст

5) Виконати тестові завдання:

1. Перенесення акцентів з медичних аспектів інвалідності, піклування про осіб з психофізичними порушеннями на реформування самого соціуму відповідає принципу:

- а) доступності;
- б) інклюзії;
- в) гуманності.

2. Визнання осіб із вадами як неповноцінних, недієздатних громадян, які потребують опіки, характерне для:

- а) медичної моделі інвалідності;
- б) соціальної моделі інвалідності;
- в) культурної моделі інвалідності.

3. Широке вживання терміна «діти з особливими потребами» зініційовано:

- а) Конвенцією про права інвалідів;
- б) Саламанською декларацією;
- в) Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів».

4. Скільки основних періодів еволюції стосунків суспільства і держави до осіб з відхиленнями в розвитку історично виділяється?:

- а) 7;
- б) 5;
- в) 4.

5. Зусилля, спрямовані на введення дітей у регулярний освітній простір, - це:

- а) інтеграція;

- б) інклюзія;
 - в) реінтеграція.
6. Який із термінів вважається доречнішим у контексті інклюзії?:
- а) людина з вадами розвитку;
 - б) людина з порушеннями розвитку;
 - в) людина з інвалідністю.

Тема № 2. Спеціальна освіта в Україні

Мета вивчення теми: ознайомлення зі специфікою спеціальної освіти в Україні та використання її ресурсу в процесі інклюзивної освіти.

Перелік ключових термінів і понять: спеціальна освіта, корекційна освіта, вертикальна та горизонтальна структури спеціальної освіти, спеціальні навчальні заклади, навчально-реабілітаційні центри, оздоровчі багатoproфільні установи, школи-інтернати, порушення психофізичного розвитку, типи порушень розвитку, класифікація порушень.

План

1. Характеристика спеціальної освіти в Україні.
2. Класифікація порушень психофізичного розвитку в дітей.
3. Ресурсні можливості спеціальної освіти в процесі інклюзії.

Методичні рекомендації:

1. Вивчення першого питання передбачає ознайомлення студентів із характерними особливостями спеціальної освіти в Україні і світі. Студентам необхідно визначити сутність горизонтальної та вертикальної структур спеціальної освіти. Проаналізувати роботу сучасної системи спеціальної освіти. Ознайомитися з різними типами закладів, які надають спеціальні/корекційні освітні послуги. Дослідити особливості дорослішання дітей із психофізичними

порушеннями в умовах інтернатних закладів та оцінити їх перспективи щодо подальшого навчання/проживання/працевлаштування та можливостей адаптації в суспільстві.

2. Друге питання передбачає вивчення типів порушень психофізичного розвитку дітей. Студентам необхідно ознайомитися з психолого-педагогічними особливостями дітей із вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, порушеннями інтелектуального та емоційного розвитку. Отримати уявлення про специфіку роботи вузьких спеціалістів корекційної освіти: логопед, тифлопедагог, сурдопедагог, олігофренопедагог, ортопедагог та ін. Визначити особливості командної роботи спеціалістів із дітьми зі складними та важкими порушеннями розвитку.

3. Третє питання передбачає визначення ресурсних можливостей спеціальної освіти. Студентам необхідно проаналізувати специфіку роботи вузьких спеціалістів у галузі спеціальної/корекційної освіти. Визначити сильні та слабкі сторони сучасної спеціальної освіти. Висвітлити ресурс спеціальної освіти для впровадження та удосконалення інклюзивної освіти. Проаналізувати труднощі змін у системі освіти «особливих» дітей. Розглянути питання можливості вибору типу навчального закладу (інклюзивного або спеціального) для дитини з вадами психофізичного розвитку.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає принципова відмінність між інклюзивною та спеціальною освітою в інтернатному закладі?
2. Назвіть переваги спеціальної освіти.
3. Наведіть приклади закладів спеціальної освіти.
4. Надайте коротку характеристику діяльності закладів інтернатного типу.
5. Назвіть переваги інклюзивного навчання.
6. Надайте коротку характеристику закладів інклюзивної освіти.
7. Проаналізуйте особливості адаптації дітей з порушеннями

психофізичного розвитку – випускників навчальних закладів інтернатного типу та інклюзивного.

8. Чи потрібно дитині з порушеннями розвитку та її родині мати змогу обирати – навчатися в інтернатному закладі або в інклюзивному? Відповідь обґрунтуйте.

9. Назвіть основні міжнародні документи ООН, у яких закріплені права дітей з особливими освітніми потребами на освіту?

10. У чому полягає інноваційність Саламанської декларації як міжнародного документа щодо інклюзивної освіти?

11. Які декларації міжнародних форумів у сфері інклюзивної освіти існують?

12. Які законодавчі документи України щодо забезпечення прав осіб з особливими освітніми потребами на інклюзивну освіту ви знаєте?

13. Який зміст поняття «універсальний дизайн у сфері освіти»?

14. Що таке «індивідуальна програма розвитку» дитини з особливими потребами?

15. У чому полягають особливості складання індивідуальної програми розвитку?

16. У чому полягають особливості вивчення потенційних можливостей і потреб дитини під час розробки індивідуальної програми розвитку?

17. Наведіть приклади технологій індивідуалізації освітнього процесу?

18. Наведіть приклади технологій спільного викладання?

19. Наведіть приклади технологій подолання навчальних і поведінкових труднощів?

20. Наведіть приклади технологій адаптації освітнього середовища?

21. У чому полягає сутність оцінювання учнів з особливими освітніми потребами?

22. У чому полягає психолого-педагогічний супровід студентів з особливими освітніми потребами в закладах вищої освіти України?

Практичні завдання та тести

1) Завдання № 1:

1. Проведіть огляд наукових досліджень, що стосуються впливу інклюзивного фізичного виховання на осіб з інвалідністю.
 2. Проаналізуйте нормативні документи, які регулюють інклюзивне фізичне виховання в Україні.
 3. Підготуйте пропозиції щодо впровадження інклюзивних програм у сучасних освітніх закладах на основі набутого досвіду.
- Розробіть презентацію результатів завдання засобами інфографіки.

2) Завдання № 2:

1. Проаналізуйте основні здобутки законодавства України щодо забезпечення прав осіб з особливими освітніми потребами на інклюзивну освіту.
2. Проаналізуйте основні правові документи щодо впровадження інклюзивної освіти в Німеччині.
3. Опишіть значення громадського руху як ключового чинника розвитку інклюзивної освіти в Італійській Республіці.
4. Визначте основний зміст положень Закону «Про освіту осіб з ООП» та Закону «Освіта осіб із обмеженими можливостями здоров'я» у США.
5. Проаналізуйте правові та нормативні документи організації інклюзивної освіти в Республіці Польща.
6. Проаналізуйте функції та роль установ, що діють у Королівстві Швеція для психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами.
7. Проаналізуйте законодавчу базу організації інклюзивної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.
8. Опишіть форми інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами в Королівстві Бельгія.

3) Завдання №3:

1. Підготуйте загальні рекомендації щодо організації просторово-фізичного інклюзивного освітнього середовища для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, для дітей із порушеннями зору, для дітей з інтелектуальними порушеннями.

2. Заповніть індивідуальну програму розвитку в розділі «Наявний рівень знань та умінь учня», затверджену Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 15 серпня 2011 року № 872 (Додаток К).

3. Наведіть приклади і проаналізуйте технології навчання та оцінювання в інклюзивній освіті.

4) Завдання № 4:

1. Проведіть порівняльний аналіз інклюзивної освіти країни ЄС та України. Результати занести до таблиці:

Порівняльний аналіз інклюзивної освіти країни ЄС та України

<i>Компонент інклюзивної освіти</i>	<i>Країна ЄС</i>	<i>Україна</i>
законодавча база		
універсальний дизайн освіти		
індивідуальна програма розвитку		
технології освітнього процесу		
психолого-педагогічний супровід		
додаткові освітні послуги		
толерантність до дитини з особливими освітніми потребами		

2. Проведіть порівняльний аналіз психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами в закладах вищої освіти України та країн ЄС, США, Канади.

3. Укажіть переваги і недоліки інтегрованого та інклюзивного навчання в закладах освіти в закордонних країнах.

5) Виконати тестові завдання:

1. Вертикальна структура спеціальної освіти визначається:

а) віковими періодами дитини;

б) ієрархічною ланкою: міністерство освіти – департамент освіти – навчальний заклад;

в) урахуванням типу порушення дитини.

2. Спеціальні дошкільні та шкільні заклади, психолого-медико-педагогічні та навчально-реабілітаційні центри підпорядковуються:

а) Міністерству праці і соціальної політики;

б) Міністерству охорони здоров'я;

в) Міністерству науки і освіти.

3. Система спеціальної освіти в Україні має:

а) трирівневу структуру;

б) горизонтальну і вертикальну структури;

в) ієрархічну структуру.

4. На які галузі поділяється спеціальна педагогіка?:

а) тифлопедагогіка, логопедія, сурдопедагогіка, олігофренопедагогіка, ортопедагогіка;

б) корекційна педагогіка, спеціальна педагогіка, інклюзивна педагогіка, соціальна педагогіка;

в) логопедія, сурдопедагогіка, спеціальна педагогіка, інклюзивна педагогіка.

5. Наука про принципи, закономірності, зміст, методи і форми навчання та виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату - це:

- а) спеціальна педагогіка;
- б) ортопедагогіка;
- в) олігофренопедагогіка.

б. Розлад розвитку нервової системи, що характеризується порушенням соціальної взаємодії, вербальної і невербальної комунікації і повторюваною поведінкою, - це:

- а) аутичний розлад;
- б) дитяча тривожність, фобії;
- в) гіперактивність.

Тема № 3. Організація інклюзивного освітнього середовища в конкретному навчальному закладі

Мета вивчення теми: вивчення особливостей організації інклюзивного освітнього середовища в конкретному навчальному закладі.

Перелік ключових термінів і понять: індекс інклюзії, інклюзивне освітнє середовище, інклюзивний освітній простір, ресурс навчального закладу щодо інклюзії, позитивне сприйняття інклюзії, психолого-педагогічний супровід, соціально-педагогічний супровід, педагогічний колектив, батьківський колектив, ефективність інклюзії, матеріально-технічне забезпечення інклюзії, інструментальне забезпечення інклюзії, мейнстрімінг.

План

1. Ресурс навчального закладу щодо створення інклюзивного освітнього простору.
2. Підготовка дітей до взаємодії з однолітками з особливими потребами.
3. Психолого-педагогічний супровід учасників інклюзивного навчання.

Методичні рекомендації:

1. У межах першого питання необхідно визначити сутність поняття ресурс навчального закладу щодо створення інклюзивного освітнього простору. Студентам необхідно ознайомитись із засобами оцінювання такого ресурсу. Визначити механізм та процедуру оцінювання ресурсу. Ознайомитися з «Індексом інклюзії» як інструментом впровадження інклюзії в навчальні заклади. Розглянути спеціальні навчальні заклади як кадровий та навчально-методичний ресурс інклюзивної освіти. Охарактеризувати стан потенційного ресурсу інклюзії: нормативно-правове забезпечення, наявність різнопрофільних фахівців, можливості діагностики потреб та розвитку дитини, наявність мультидисциплінарного підходу при організації психолого-педагогічного супроводу учнів, залучення місцевої громади, розробка й подальше удосконалення навчально-методичного забезпечення, підготовка педагогічних кадрів, робота з батьками, матеріально-технічне забезпечення процесу інклюзії.

2. Друге питання передбачає вивчення особливостей підготовки дітей до взаємодії з однолітками з особливими потребами. Студентам необхідно розглянути методи діагностики ступеня готовності класного колективу до адекватного прийняття та сприйняття дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Опанувати методи підготовки дітей до означеної взаємодії. Виокремити проблеми, які виникають у процесі такої підготовки. Визначити шляхи вирішення виявлених проблем. Ознайомитися зі шляхами підвищення мотивації батьків класного колективу до роботи в означеному напрямі.

3. Третє питання полягає у визначенні сутності психолого-педагогічного супроводу учасників інклюзивного навчання. Студентам необхідно розглянути учасників інклюзивного процесу (звичайних учнів, учнів з особливими потребами, батьків, педагогів) як об'єктів психолого-педагогічного та соціально-педагогічного супроводу. Проаналізувати завдання супроводу: на основі індивідуального підходу, створення сприятливого психологічного мікроклімату та оптимальних умов навчання і для дитини з особливими потребами, і для дітей, з якими вона навчатиметься в одному класі. Визначити

форми та методи психолого-педагогічного та соціально-педагогічного супроводу учасників інклюзивного навчального процесу.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність поняття «інклюзивне освітнє середовище»?
2. Що розуміють під ресурсом навчального закладу щодо створення інклюзивного освітнього середовища?
3. Назвіть ресурси навчального закладу щодо створення інклюзивного навчального середовища.
4. Охарактеризуйте громаду як ресурс створення інклюзивного освітнього простору.
5. У чому полягають завдання психолого-педагогічного та соціально-педагогічного супроводу? Чи є між ними різниця? Відповідь поясніть.
6. За допомогою яких методів можна оцінити ступінь готовності до взаємодії між учнями з «нормою» та учнями з особливими освітніми потребами?
7. Обґрунтуйте форми та методи підготовки школярів до взаємодії з однолітками з особливими потребами.
8. У чому полягає сутність «індексу інклюзії»?
9. Навіщо здійснюється психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами?
10. Яка роль психолога в процесі психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими потребами?
11. Як ви розумієте сутність «додаткових освітніх послуг»?
12. Що входить до переліку психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг?
13. У чому полягає сутність і зміст напрямів формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами?
14. Що означає поняття «соціалізація дитини з особливими освітніми потребами»?

15. Які етапи соціалізації дитини з особливими освітніми потребами можна виділити?

16. Якою є роль родини в процесі соціалізації дитини з особливими освітніми потребами?

17. Назвіть психологічні стадії, які проходить родина у сприйнятті дитини з особливими освітніми потребами?

18. Які соціально-психологічні умови соціалізації дитини існують у закладі освіти?

19. Які основні методи використовують психологи в процесі психолого-педагогічного супроводу?

20. На що повинні бути спрямовані тренінги для корекції поведінки та особистісних проявів дитини з особливими освітніми потребами?

Практичні завдання та тести

1) Завдання № 1:

Складіть план заняття з інклюзивного фізичного виховання для учнів однієї з категорій дітей з особливими освітніми потребами (на вибір: діти з порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату або інтелекту). Вимоги:

1. Опис цільової групи: оберіть категорію дітей та коротко опишіть їхні фізіологічні та психолого-педагогічні особливості.

2. Мета заняття: чітко визначити, яких фізичних, соціальних або психологічних результатів ви очікуєте досягти.

3. Планування змісту:

а) перелік фізичних вправ або активностей, адаптованих до можливостей обраної групи дітей;

б) опис засобів безпеки та доступності для всіх учасників;

в) інтерактивні методи або ігри, які допоможуть залучити всіх учасників.

4. Адаптація обладнання: опишіть, яке обладнання або допоміжні засоби ви використаєте та як адаптуєте їх для обраної категорії дітей.

Розробіть презентацію результатів завдання засобами інфографіки.

2) Завдання № 2:

Проаналізуйте навчальний простір школи (або іншого закладу освіти) і запропонуйте конкретні зміни або адаптації, які можна впровадити для створення інклюзивного середовища на уроках фізичного виховання. Кроки:

1. Огляньте простір: оцініть наявне приміщення для проведення уроків фізичної культури (спортивний зал, майданчик, роздягальні).

2. Визначте проблеми: вкажіть, які елементи простору можуть стати бар'єрами для дітей з різними типами порушень (зору, слуху, опорно-рухового апарату тощо).

3. Запропонуйте рішення: розробіть 3-5 конкретних пропозицій щодо покращення інклюзивності простору (наприклад, встановлення тактильних смуг для дітей з вадами зору, спеціальних спортивних снарядів або адаптація розмітки в спортивному залі).

4. Поясніть вплив: поясніть, як запропоновані зміни покращать умови для дітей з особливими потребами і сприятимуть їх соціалізації та фізичному розвитку.

Розробіть презентацію результатів роботи засобами інфографіки.

3) Завдання № 3:

1. Проаналізуйте наукові джерела щодо планування інклюзивних фізичних занять.

2. Розробіть власну модель заняття з інклюзивного фізичного виховання для певної категорії учнів (наприклад, для дітей з порушенням слуху або опорно-рухового апарату).

3. Складіть план фізичного заняття для конкретної групи учнів з ОПП, враховуючи адаптацію вправ, критерії оцінювання та безпекові аспекти.

Розробіть презентацію результатів роботи засобами інфографіки.

4) Завдання № 4:

1. Запропонуйте алгоритм здійснення супроводу психологом під час навчання дитини з особливими потребами.

2. Розробіть програму психологічної підтримки родини, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами.

3. Запропонуйте програму або конкретні психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги, спрямовані на поліпшення процесу розвитку та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами.

Додаткові освітні послуги відповідно до особливих потреб дитини

<i>Категорії бенефіціарів</i>	<i>Додаткові освітні послуги</i>
Діти з порушенням інтелектуального розвитку	
Діти із затримкою психічного розвитку	
Діти з порушенням слуху	
Діти з порушенням зору	
Діти з порушенням мовлення	
Діти з порушенням опорно-рухомого апарату	
Діти з емоційними (афективними) розладами та порушеннями в поведінці	
Діти з труднощами в навчанні, не зумовленими обмеженими можливостями	

5) Завдання № 5:

1. Надайте характеристику психологічних стадій, які проходять сім'ї у сприйнятті дитини з особливими освітніми потребами. Узагальнення занесіть до таблиці:

Стадії сприйняття родиною дитини з особливими освітніми потребами

Назва стадії	Зміст	Роль/завдання психолога
Розгубленість і страх		
Стан шоку		
Депресія		

Психічна адаптація		
Умотивована поведінка		

2. Складіть план бесіди психолога з родиною, яка виховує дитину з особливими потребами.

б) Завдання № 6:

1. Розробіть тренінг для педагогічних працівників. Визначте мету, опишіть структуру, хід роботи, тривалість.

2. Розробіть тренінги для батьків дітей з особливими освітніми потребами. Визначте мету, опишіть структуру, хід роботи, тривалість.

3. Розробіть тренінг для дітей з особливими освітніми потребами для входження до соціуму. Визначте мету, опишіть структуру, хід роботи, тривалість.

7) Виконати тестові завдання:

1. До внутрішніх ресурсів навчального закладу щодо створення інклюзивного освітнього середовища відносять:

- а) державні програми спеціальної підготовки педагогічних кадрів;
- б) активність місцевої громади щодо створення інклюзивного навчального середовища;
- в) наявність спонсорських коштів на обладнання шкільного приміщення.

2. Під ресурсами щодо створення умов для інклюзивного навчання розуміють:

- а) інклюзивний потенціал навчального закладу;
- б) активний вплив батьківського колективу;
- в) велику кількість дітей з особливими потребами.

3. До проблем підготовки школярів до взаємодії з однолітками з особливими потребами відносять:

- а) відсутність зовнішніх ресурсів навчального закладу для створення інклюзивного навчального середовища;

- б) опір батьків дітей з «нормою»;
- в) відсутність матеріально-технічної бази для забезпечення інклюзії.

4. Системна діяльність, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню особи, нормалізації сімейних стосунків, її інтеграції в соціум, - це:

- а) соціально-педагогічний супровід;
- б) психолого-педагогічний супровід;
- в) супровід дитини в процесі інклюзивного навчання.

5. Індекс інклюзії - це:

- а) інструмент, який дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони організації інклюзивного освітнього простору;
- б) результат впровадження інклюзії в освіті;
- в) офіційне визнання навчального закладу інклюзивним.

6. До якого з напрямів Індексу інклюзії відноситься розвиток школи для всіх та організація підтримки багатоманітності?:

- а) створення інклюзивної культури;
- б) розроблення інклюзивної політики;
- в) розвиток інклюзивної практики.

Тема № 4. Особливості навчально-виховного процесу в інклюзивних навчальних закладах

Мета вивчення теми: ознайомлення з особливостями навчально-виховного процесу в інклюзивних навчальних закладах.

Перелік ключових термінів і понять: корекція, компенсація, корекційно-розвивальна робота, державний стандарт для дітей з особливими освітніми потребами, загальноосвітня навчальна програма, спеціальна

програма, корекційно-розвивальна програма, адаптація навчальної програми, модифікація навчальної програми, курикулум, індивідуальний навчальний план, ментор, адвокатство батьків, шкільна громада, диференційований вплив.

План

1. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.
2. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів.
3. Індивідуальний навчальний план та його складові.

Методичні рекомендації:

1. Робота над першим питанням передбачає ознайомлення з корекційно-розвивальною роботою в умовах інклюзивного навчання. Студентам необхідно визначити сутність понять корекція, компенсація. Ознайомитися зі змістом, методикою, організаційними формами корекційно-розвивальної роботи в умовах інклюзії. Визначити особливості використання допоміжних навчальних технологій, методик, їхніх адаптованих або модифікованих елементів. Ознайомитися з особливостями командної роботи щодо забезпечення педагогічного процесу, зокрема його компонентів: цільового, організаційного, змістового, методичного, результативного. Визначити роль батьків у корекційно-розвивальній роботі.

2. Друге питання передбачає ознайомлення з курикулумом навчального та корекційно-розвивального процесів. Студентам необхідно визначити підґрунтя курикулуму на підставі державних стандартів та нормативно-правових документів, що забезпечують навчальний процес. Ознайомитися з особливостями складання навчального плану дитини з особливими потребами на основі типового навчального плану, затвердженого МОН з урахуванням варіативної складової. Проаналізувати сутність та зміст адаптації та модифікації стандартних навчальних планів. Усвідомити різницю між адаптацією та модифікацією навчальних планів. Ознайомитися зі шкільною документацією: корекційно-розвивальний план, портфоліо, «case study» та

індивідуальні навчальні програми.

3. Третє питання присвячене вивченню індивідуального навчального плану та його складових як основного формального документа, який містить детальну інформацію про дитину й послуги, які вона має отримувати. Студентам необхідно визначити роль та ступінь відповідальності вузьких спеціалістів, вчителя, асистента вчителя, учня, батьків та інших членів команди при складанні індивідуального навчального плану дитини. Особливу увагу приділити вивченню понять ментор, тьютор та проаналізувати їх значення у процесі складання та реалізації індивідуального навчального плану. Ознайомитися з проявами волонтерства, адвокатства батьків та їх значенням у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання.

Питання для самоконтролю

1. Поясніть терміни «корекція» та «компенсація» в контексті інклюзії.
2. Хто входить до складу мультидисциплінарної команди, що забезпечує розвиток дитини в умовах інклюзивного навчання?
3. Назвіть вимоги до складання корекційних програм.
4. У чому полягає сутність портфоліо в контексті інклюзії?
5. Поясніть значення терміна «курикулум навчального процесу».
6. У чому полягає відмінність між адаптацією навчального плану та його модифікацією?
7. У яких випадках батьки можуть виступати адвокатами своїх дітей (у контексті інклюзії)? Відповідь обґрунтуйте.
8. Поясніть різницю між поняттями ментор і тьютор дитини з особливими освітніми потребами.
9. Якими є особливості навчання дітей з порушеннями зору та слуху?
10. У чому полягають особливості розвитку дитини з синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю?
11. Які є основні види порушень опорно-рухового апарату в дітей?

12. Дайте визначення поняттям «розлад аутичного спектра», «затримка психічного розвитку», «інтелектуальні порушення».

Практичні завдання та тести

1) Завдання № 1:

1. Проведіть огляд наукових досліджень та успішних практик.
2. Сформулюйте власні рекомендації щодо адаптації програм фізичного виховання для дітей з різними порушеннями.

Розробіть презентацію результатів завдання засобами інфографіки.

2) Завдання № 2:

1. Проведіть аналітичний огляд літератури та практичних прикладів використання нетрадиційних засобів.
2. Дослідіть їх соціокультурний вплив на різні верстви населення, зокрема на осіб з обмеженими можливостями.
3. Розробіть пропозиції для впровадження нетрадиційних засобів у навчально-виховний процес та оздоровчі програми для осіб з інвалідністю.

Розробіть презентацію результатів завдання засобами інфографіки.

3) Завдання № 3:

1. Проаналізуйте наукові дослідження з питань створення позитивного психологічного клімату в інклюзивних навчальних закладах.
2. Запропонуйте конкретні методи та прийоми, які можна застосовувати для підтримки психологічного комфорту учнів з ОПП.
3. Розробіть сценарій заняття з інклюзивного фізичного виховання з акцентом на підтримку позитивного психологічного клімату.

Розробіть презентацію результатів завдання засобами інфографіки.

4) Завдання № 4:

1. Розкрийте зміст основних напрямів і перспектив корекційно-розвиткової роботи психолога з дитиною з різними порушеннями.

5) Виконати тестові завдання:

1. Сукупність педагогічних та лікувальних засобів, спрямованих на поліпшення та виправлення процесу розвитку особи, - це:

- а) корекція;
- б) розвиток;
- в) реабілітація.

2. Компоненти педагогічного процесу, які забезпечують корекційно-розвивальну роботу:

- а) зміст, методика, організаційні форми;
- б) цільовий, організаційний, змістовий, методичний, результативний;
- в) педагогічні кадри, батьки, учні.

3. Відновлення недорозвинених чи порушених психічних функцій, використовуючи збережені чи перебудовуючи частково порушені функції, - це:

- а) корекція;
- б) реабілітація;
- в) компенсація.

4. Сукупність знань про способи та засоби проведення психокорекційного впливу, який розглядають як складну систему, що включає стратегічні, й тактичні завдання, це:

- а) психокорекційні методики;
- б) психокорекційні технології;
- в) психокорекційний процес.

5. Форма збору інформації про учня та його розвиток, яка передбачає зміщення акценту з того, що учень не знає і не вміє, на його сильні сторони; інтеграцію кількісних і якісних оцінок; домінування самооцінювання над зовнішнім оцінюванням, - це:

- а) оцінювання потреб дитини з інвалідністю;
- б) портфоліо;
- в) диференційоване оцінювання.

б. Один із найважливіших інструментів у роботі з дітьми з особливими потребами, формальний документ, який містить детальну інформацію про дитину й послуги, які вона має отримувати, - це:

- а) індивідуальний навчальний план дитини;
- б) портфоліо дитини;
- в) курикулум навчально-виховного процесу.

ГЛОСАРІЙ

Автономія в освіті – це право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності і відповідальності в прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності.

Адаптація навчальної програми – це процес, що змінює характер навчання, не змінюючи змісту або понятійної сутності навчальних завдань.

Адвокатство батьків – це обстоювання права на інклюзивну освіту для дітей з особливими потребами.

Академічна свобода – це самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова, думки і творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законами України.

Асистент учителя – це особа, яка отримала підготовку в галузі педагогіки/інклюзивної освіти та працює під керівництвом учителя і підпорядковується керівнику навчального закладу.

Безбальне оцінювання – це процес, який орієнтується на індивідуальні досягнення учнів; ґрунтується на позитивному принципі, що передбачає врахування рівня успіхів учня, а не ступеня його невдач; більш широке використання вербальних оцінок, портфоліо, рейтингової системи, тестування, самооцінки та взаємооцінки; формування нових відносин між учителем й учнями.

ВАК-модель – це спосіб виділення навчальних стратегій, який ґрунтується на відмінності способів чуттєвого сприйняття; виділяється візуальний, акустичний і кінестетичний типи учнів.

Вертикальна структура спеціальної освіти – це визначення вікових періодів: раннє дитинство (від 0 до 3 років); дошкільний період (з 3 до 6-7

років); період шкільного та професійного навчання (з 6-7 до 16-21 років).

Горизонтальна структура спеціальної освіти – це представлення 8-ми типів спеціальних закладів: для дітей із порушеннями слуху, слабочуючих, з порушеннями зору, слабозорих, із тяжкими порушеннями мовлення, із порушеннями опорно-рухового апарату, для розумово відсталих, із затримкою психічного розвитку.

Депривація – це суспільне і психологічне явище, яке можна розглядати з погляду втрати, позбавлення чого-небудь.

Державний стандарт для дітей з особливими освітніми потребами – це встановлення державних вимог до змісту освіти таких дітей, а також державні гарантії в здобутті такої освіти.

Дискримінація – це будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага, що заперечує або зменшує однакове здійснення прав. Поняття охоплює виключення або обмеження можливостей для членів певної групи відносноможливостей інших груп.

Диференціація – це всеосяжне пристосування змісту і процесу навчання до індивідуальних можливостей кожного учня.

Діти з особливими освітніми потребами – це поняття, яке широко охоплює всіх дітей, чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми, йдеться про дітей із особливостями психофізичного розвитку, обдарованих, а також дітей із соціально вразливих груп (вихованців дитячих будинків та ін.).

Діти з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку – це діти, які мають зумовлені природженими чи набутими розладами відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку.

Інвалідність – 1) це міра втрати здоров'я та обмеження життєдіяльності, що перешкоджає або позбавляє конкретну особу здатності чи можливості здійснювати діяльність у спосіб та в межах, що вважаються для особи нормальними залежно від вікових, статевих, соціальних і культурних чинників; 2) це соціальна недостатність внаслідок обмеження життєдіяльності

людини, яка викликана порушенням здоров'я зі стійким розладом функцій організму, що призводить до необхідності соціального захисту і допомоги; 3) це результат взаємодії, яка відбувається між людьми з порушеннями здоров'я та бар'єрами, які існують у середовищі та у стосунках з іншими людьми, що заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Індекс інклюзії – це інноваційна технологія, яка передбачає розробку стратегічного плану розвитку в частині інклюзивної культури, політики та практики на основі самооцінки всіх аспектів життєдіяльності школи, що здійснюється педагогами, батьками та школярами.

Індивідуальна освітня траєкторія – це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план.

Індивідуальна програма розвитку – це документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами. Він розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини (або її законних представників) для визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Індивідуальний навчальний план – це документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми для реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та створюється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів.

Індивідуальний підхід – це побудова всієї системи виховання і навчання з урахуванням фізичних, інтелектуальних і духовних своєрідностей особистості кожної дитини, що зумовлюється деякими природженими відмінностями (тип

вищої нервової діяльності, особливості сприйняття тощо) або тими, що виникають внаслідок специфічних умов життя дитини та особливостей її виховання.

Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципі недискримінації, урахуванні багатоманітностей людини, ефективного залученні та включенні до освітнього процесу всіх його учасників.

Інклюзивне освітнє середовище – це сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для навчання та виховання учасників освітнього процесу, сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Інклюзивний навчальний заклад – це заклад освіти, який забезпечує інклюзивну модель освіти як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі.

Інклюзивний підхід – це створення таких умов, за яких усі учні мають однаковий доступ до освіти, зокрема діти з особливими освітніми потребами, які навчаються в загальноосвітніх школах; водночас усі учні мають змогу набути досвіду, здобути знання, які сприяють подоланню упереджень й дискримінації, а також сприяють формуванню позитивного ставлення до тих, хто «відрізняється».

Інклюзія – це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті, і, насамперед тих, що мають труднощі у фізичному чи розумовому розвитку.

Інновація освіти – це цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог.

Інтеграція – 1) це об'єднання, взаємопроникнення, об'єднання розрізнених елементів та процес їх взаємного зближення й виникнення взаємозв'язків, прийняття індивіда іншими членами групи; 2) це процес встановлення оптимальних зв'язків між відносно самостійними малопов'язаними між собою соціальними об'єктами (індивідуумами, групами, соціальними класами, державами) і подальше їх перетворення в єдину, цілісну систему, у якій узгоджені та взаємозалежні її частини на основі спільних цілей, інтересів; 3) це залучення людей з інвалідністю в суспільство як повноправних його членів, що беруть активну участь у всіх сферах життєдіяльності.

Кінцевий результат навчання – це загальне твердження, яке визначає, що учень зможе виконувати (видима діяльність або поведінка) наприкінці навчання.

Компенсація – це відновлення недорозвинутих чи порушених психофізичних функцій шляхом використання збережених чи перебудови частково порушених функцій.

Компетентність – це динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначають здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Контроль у системі навчання – це єдина дидактична та методична система перевіркової діяльності, спрямована на виявлення результатів навчального процесу й підвищення його ефективності.

Концепція «нормалізації» – це ідея, що життя і побут людей з обмеженими можливостями мають бути якомога більше наближені до умов і стилю життя усієї громади.

Корекційна освіта – це виховання, навчання дітей, які мають порушення у розвитку мовлення, пізнавальних процесів, слуху, зору тощо.

Корекція – це система заходів, спрямована на виправлення недоліків психології або поведінки людини за допомогою спеціальних засобів психологічного впливу; психокорекційні впливи, спрямовані на зміну

поведінки і розвиток особистості.

Критерії оцінювання – це формування загальних підходів до визначення рівня навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти та встановлення відповідності між вимогами до знань, умінь і навичок учнів та показником оцінки в балах відповідно до рівнів навчальних досягнень.

Курикулум – це формалізований пакет курсів і їх зміст, запропонований і затверджений навчальними інституціями як необхідний для успішного виховання учнів.

Лінза інвалідності – це інструмент для розробки і впровадження політики, яка є інклюзивною стосовно осіб з інвалідністю.

Медицина моделі інвалідності – це розгляд «інвалідності» як дефекту чи хвороби, які потребують, насамперед, медичного втручання.

Мейнстрімінг – це стратегія, за якої учні з особливими потребами спілкуються з однолітками на святах, у межах різних програм дозвілля, але водночас можуть навіть навчатися в різних школах.

Ментор – це дорослий або інший учень, який зобов'язується постійно працювати з учнем протягом певного періоду, зазвичай від однієї до трьох годин на тиждень.

Методи контролю – це сукупність методів, які дають змогу перевірити рівень засвоєння учнями знань, сформованості вмінь і навичок.

Модифікація навчальної програми – це процес, що змінює характер навчання, перероблюючи зміст або понятійну складність навчального завдання.

Навчальна мотивація – це внутрішня спонукальна сила, яка забезпечує залучення особистості до пізнавальної діяльності, стимулює розумову активність.

Навчальна стратегія – це модель узагальнення дій, необхідних для досягнення поставлених навчальних цілей шляхом координування і розподілу навчальних ресурсів, тобто розробка стратегії полягає в розробленні планів досягнення цілей, у якому передбачені наявні можливості.

Навчальне середовище – це штучно побудована система, структура і

складові якої сприяють досягненню цілей навчально-виховного процесу.

Навчальні особливості – це способи опанування нових знань та набуття навичок; способи отримання, сприйняття та обробки навчальної інформації.

Навчально-реабілітаційний центр – це загальноосвітній навчальний заклад, метою діяльності якого є реалізація права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними вадами розвитку, їх інтеграція в суспільство шляхом здійснення комплексних реабілітаційних заходів, спрямованих на відновлення здоров'я, здобуття освіти відповідного рівня, розвиток та корекцію порушень.

Обдарованість – це система здібностей людини, яка дозволяє їй досягнути значних успіхів в одній або кількох видах діяльності.

Обмежена можливість – це втрата здатності (унаслідок наявності дефекту) виконувати певну діяльність у межах того, що вважається нормою для людини.

Олігофренопедагогіка – це галузь дефектології, що вивчає проблеми виховання і навчання, шляхи корекції недоліків розвитку розумово відсталих дітей, а також питання їхньої соціальної реабілітації.

Ортопедагогіка – це наука про принципи, закономірності, зміст, методи і форми навчання та виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Освітня послуга – це комплекс визначених законодавством, освітньою програмою чи договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання.

Освітня програма – це єдиний комплекс або послідовність освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання.

Особа з особливими освітніми потребами – 1) це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі для розвитку, навчання, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення

рівня участі у житті суспільства; 2) це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі для забезпечення її права на освіту.

Оцінювання потреб – це фундаментальна технологія, орієнтована на визначення потреб отримувачів послуг, системний моніторинг процесу надання послуг (допомоги, підтримки тощо) і досягнутих результатів, аналіз фінансових витрат і прогнозування економічного ефекту. Це певний процес визначення базових даних, необхідних для подальшого планування результативної роботи з клієнтом для подолання його складних життєвих обставин.

Портфоліо – це спосіб фіксування, накопичення, оцінки і самооцінки особистих досягнень за певний проміжок часу.

Принцип доступності – це врахування особливостей розвитку учнів, аналіз матеріалу з погляду їхніх можливостей і така організація навчання, за якої вони не відчуватимуть інтелектуальних, моральних, фізичних перевантажень.

Результати навчання – це знання, способи мислення, погляди, цінності, навички, уміння, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, кількісно оцінити і виміряти та які здатна продемонструвати особа після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Рівень освіти – це категорія, що використовується для впорядкування освітніх програм за рівнем складності їхнього змісту, завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей, визначених, як правило, стандартом освіти, та які відповідають певному рівню Національної рамки кваліфікацій.

Розумне пристосування – це запровадження (за потреби) в конкретному випадку необхідних модифікацій і адаптацій для забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами нарівні з іншими особами їхнього конституційного права на освіту.

Сегрегація – це різновид дискримінації, який полягає у фактичному чи юридичному відокремленні в межах одного суспільства тих суспільних груп,

які вирізняються за расовими, гендерними, соціальними, релігійними чи іншими ознаками, та в подальшому законодавчому обмеженні їхніх прав.

Соціальна ізоляція – це соціальне явище, при якому відбувається усунення індивіда або соціальної групи від інших індивідів або соціальних груп в результаті припинення або різкого скорочення соціальних контактів і взаємодій.

Соціальна інклюзія – це забезпечення того, щоб усі діти й дорослі могли брати участь у житті громади як рівноправні члени, яких поважають і які роблять свій внесок у розвиток громади та суспільства.

Соціальна модель інвалідності – це взаємозв'язок між людиною з обмеженими можливостями та соціумом, а не відхилення у її здоров'ї та розвитку.

Соціальний стереотип – це загальноприйнята, як правило, упереджена думка про деякі предмети або явища; схильність сприймаючого суб'єкта легко і швидко віднести сприйману людину до певних категорій залежно від її віку, статі, етнічної приналежності, національності і професії та ін., у такий спосіб приписувати їй якості, які вважаються типовими для людей цієї категорії.

Соціально-педагогічний супровід – це спільний рух (взаємодія) соціального педагога (того, хто супроводжує, суб'єкта супроводу) і вихованця, його батьків (супроводжуваного, об'єкта супроводу) на основі прогнозування перспектив поведінки і самовияву об'єкта в ситуації розвитку, спрямоване на створення умов і забезпечення йому (їм) найбільш доцільної допомоги (підтримки), стимулювання осмислення істоти в процесі виникнення (вирішення цієї) проблеми (труднощі) в спілкуванні, успішному просуванні в навчанні, життєвому і професійному самовизначенні (догляді, розвитку і вихованні дитини), пошук способу її подолання, а також спонукання до самостійності і активності в цьому.

Спеціальний навчальний заклад – це загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, що забезпечує реалізацію права таких громадян на здобуття повної

загальної середньої освіти та здійснює заходи з реабілітації.

Суб'єкт освітньої діяльності – це заклад освіти, підприємство, установа, організація, фізична особа, що забезпечує реалізацію права людини на освіту в процесі провадження освітньої діяльності шляхом розвитку її загальнокультурних, громадянських і/або професійних компетентностей.

Сурдопедагогіка – це дослідження проблем виховання, навчання, розвитку дітей з порушеннями слуху, розробка педагогічної системи всебічного розвитку осіб із вадами слуху й підготовка їх до інтеграції в соціум.

Тифлопедагогіка – це наука, що досліджує особливості виховання і навчання сліпих і слабоворих дітей.

Універсальний дизайн у сфері освіти – це дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що має зробити їх максимально придатними для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну.

Формувальне оцінювання – це інтерактивне оцінювання прогресу учнів, що дає змогу вчителю визначати потреби учнів та відповідно адаптовувати процес навчання.

Фрустрація – це психічний стан, який виникає внаслідок реальної чи уявної перешкоди, що заважає досягненню мети.

Функціональний розлад – це загальний термін для позначення будь-якого розладу певної функції, причиною якого не є органічна патологія.

Якість освіти – 1) це відповідність результатів навчання стандартам освіти, та/або договорам на надання освітніх послуг; 2) це відповідність результатів навчання вимогам, установленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором на надання освітніх послуг.

Якість освітньої діяльності – це рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, установленим законодавством та/або договором на надання освітніх послуг.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2007. 127 с.
2. Чупахіна С. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г.М., 2020. 96 с.
3. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. Рівне : Університет менеджменту освіти, 2016. 141 с.
4. Колупаєва А.А. Вступ до інклюзивної освіти : навч. курс рек. МОНУ. Київ : АТОПОЛ, 2010. 274 с.

Додаткова:

1. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.
2. Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с.
3. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки : підруч. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 248 с.

Інформаційні джерела:

1. Інклюзивне навчання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>.
2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.
3. Інклюзивно-ресурсні центри. URL: <https://mon.gov.ua/ua/dlya-batkiv/karta-irc-ta-zakladiv>.

4. Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi47/0038054.pdf>.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко К.А. Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі. Харків : Основа, 2018. 120 с.
2. Казачінер О.С. Інклюзивна освіта в англomовних країнах. Харків : Основа, 2018. 79 с.
3. Колупасва А.А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2019. 304 с.
4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : Агентство Україна, 2019. 300 с.
5. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки : підруч. Львів : Новий світ – 2000, 2019. 264 с.
6. Гуляєва О.В. Основи інклюзивної освіти : метод. рекомендації до практич. занять для студ-в другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія». Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 28 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 15 серпня 2011 р. № 872 м. Київ

Про затвердження

Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 Кабінет Міністрів України постановляє:

Затвердити Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, що додається.

Прем'єр-міністр України М. Азаров Інд. 70

ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872

ПОРЯДОК організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах:

1) Цей Порядок визначає вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі.

2) Освітні послуги надаються дітям з особливими освітніми потребами загальноосвітніми навчальними закладами у класах з інклюзивним навчанням із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

3) Для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (дітей з порушеннями фізичного, інтелектуального та психічного розвитку) у загальноосвітніх навчальних закладах створюються умови для:

Абзац перший пункту 3 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень такого закладу дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема тих, що пересуваються на візках, та дітей з порушеннями зору.

Абзац другий пункту 3 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

забезпечення необхідними навчально-методичними і наочно-дидактичними посібниками та індивідуальними технічними засобами навчання; облаштування кабінетів учителя-дефектолога, психологічного розвантаження, логопедичного – для проведення корекційно-розвиткових занять; забезпечення відповідними педагогічними працівниками.

Абзац п'ятий пункту 3 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

4) Керівник загальноосвітнього навчального закладу на підставі заяви батьків або законних представників дитини з особливими освітніми потребами, висновку психолого-медико-педагогічної консультації та за підтримки відповідного органу управління освітою організовує клас з інклюзивним навчанням, створює необхідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу, здійснює добір відповідних педагогічних працівників тощо.

Пункт 4 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017 р.

5) Власник загальноосвітнього навчального закладу виділяє в установленому порядку кошти для забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень таких закладів дітей з особливими освітніми потребами, створення відповідної матеріально-технічної та методичної бази, забезпечує підвищення

кваліфікації педагогічних працівників з питань надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами у класах з інклюзивним навчанням, сприяє провадженню інноваційної діяльності, здійснює заходи щодо придбання транспортних засобів для підвезення таких дітей до місця навчання та додому. Власник та керівник загальноосвітнього навчального закладу несуть відповідальність за організацію, стан та якість інклюзивного навчання.

6) У загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється психологопедагогічне супроводження дітей з особливими освітніми потребами працівниками психологічної служби (практичними психологами, соціальними педагогами) таких закладів та відповідними педагогічними працівниками. Діяльність працівників психологічної служби (практичних психологів, соціальних педагогів) координують центри практичної психології і соціальної роботи, міські (районні) методичні кабінети.

7) Зарахування дітей з особливими освітніми потребами до класів з інклюзивним навчанням здійснюється в установленому порядку відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

8) Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить: одна-три дитини із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо; не більш як двоє дітей із числа дітей сліпих, глухих, з важкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках.

Пункт 8 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017 р.

9) Навчання у класах з інклюзивним навчанням здійснюється за типовими навчальними планами, програмами, підручниками та посібниками, рекомендованими МОН для загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальними підручниками.

Пункт 9 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

10) Навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням здійснюється відповідно до робочого навчального плану загальноосвітнього навчального закладу, складеного на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів.

Абзац перший пункту 10 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017

р.

Відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня може розроблятися індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма.

Абзац другий пункту 10 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017 р.

Розклад уроків для дітей з особливими освітніми потребами складається з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої навчально-пізнавальної діяльності, динаміки розумової працездатності протягом дня і тижня та з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог.

11) Особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість. Корекційно-розвиткова робота – комплекс заходів із системного психолого-педагогічного супроводження дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямований на корекцію порушень шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення та особистості дитини. Корекційно-розвиткова робота проводиться як корекційно-розвиткові заняття за напрямками відповідно до індивідуальних

особливостей учня.

Пункт 11 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

Тривалість групового корекційно-розвиткового заняття становить 35-40 хвилин, індивідуального – 20-25 хвилин. Групи наповнюваністю два-шість учнів комплектуються відповідним спеціалістом з урахуванням однорідності порушень та рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації.

Пункт 11 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

Корекційно-розвиткові заняття проводяться вчителями-дефектологами (корекційними педагогами) та практичними психологами.

Пункт 11 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

12) Відповідно до індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності на кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку за формою згідно з додатком, яка забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає конкретні навчальні стратегії та підходи. В індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна інформація про учня, наявний рівень знань і вмінь, динаміка розвитку, адаптація навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги (корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку психолого-медико-педагогічної консультації. Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків учня або його законних представників, затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу і підписується батьками або законними представниками та переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування.

Пункт 12 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017 р.

13) В індивідуальній програмі розвитку зазначається кількість годин та напрями проведення корекційно-розвиткових занять, визначені психологомедико-педагогічною консультацією з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учня та типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема: три-п'ять годин – для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями; 9 п'ятьвісім годин – для дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку тощо). Години, визначені для проведення корекційно-розвиткових занять, не враховуються під час визначення гранично допустимого тижневого навчального навантаження учнів з особливими освітніми потребами. Корекційно-розвиткові заняття проводяться з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності учня.

Пункт 13 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017 р. 14.

Особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент учителя, який бере участь у розробленні та виконанні навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Освітні та соціальні потреби дітей зі складними порушеннями розвитку під час їх перебування в загальноосвітньому навчальному закладі задовольняються соціальними працівниками, батьками або особами, уповноваженими ними.

Пункт 14 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

Пункт 14 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

14) Оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами здійснюється згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень

учнів та обсягом матеріалу, визначеним навчальною програмою.

Абзац перший пункту 15 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

Система оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами повинна бути стимулюючою.

15) Державна підсумкова атестація дітей з особливими освітніми потребами здійснюється відповідно до Положення про державну підсумкову атестацію.

16) Діти з особливими освітніми потребами залучаються до позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їхніх інтересів, схильностей, здібностей, побажань, віку, індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності та стану здоров'я. Позашкільна робота з дітьми з особливими освітніми потребами проводиться відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах.

Додаток до Порядку

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

Порядок доповнено додатком згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р. <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-n?lang=en>.



Додаток Б

ФУНКЦІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

<i>Сутність</i>	<i>Характеристика</i>
Правова	<ul style="list-style-type: none">• забезпечення права дітей з ООП на здобуття освіти в умовах звичайних закладів освіти за місцем проживання дитини;• попередження і боротьба з винятками в освіті;• виявлення й усунення чинників, що перешкоджають реалізації права дитини з ООП на освіту на умовах рівності і доступності.
Соціалізація	<ul style="list-style-type: none">• засвоєння дітьми з ООП широкого кола цінностей, соціальних ролей і очікувань, на основі яких складається повсякденне життя людей, а також цінностей, що пропагуються закладом освіти;• формування людської особистості на основі засвоєння дітьми з ООП знань, навичок, цінностей культурної спадщини, накопичених соціумом;• включення дітей з ООП у соціокультурний простір класу, школи, громади, держави.
Виховна	<ul style="list-style-type: none">• формування позитивного і толерантного ставлення суспільства до осіб з ООП як до рівних, створення соціокультурного середовища;• формування в дітей з ООП почуття поваги і власної гідності, усвідомлення, що вони є повноцінними членами суспільства.
Освітня	<ul style="list-style-type: none">• засвоєння дітьми з ООП системи знань, умінь і навичок, необхідних для розвитку потенціалу та подальшої успішної

	інтеграції в суспільство.
Економічна	<ul style="list-style-type: none">• підготовка осіб з ООП до трудової діяльності, розвиток і використання їхнього потенціалу на ринку праці;• зменшення кількості громадян, що перебувають на соціальному забезпеченні в держави.

Додаток В

ЗАКЛАДИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ООП

Міністерство освіти і науки України	Міністерство соціальної політики України	Міністерство охорони здоров'я України
<ul style="list-style-type: none">• Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) компенсуючого типу• Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу• Заклад дошкільної освіти Центр розвитку дитини• Спеціальна школа• Санаторна школа• Навчально-реабілітаційний центр• ІРЦ• РЦПО	<ul style="list-style-type: none">• Центр раннього втручання• Дитячий будинок-інтернат, зокрема дитячі відділення будинків-інтернатів• Центр соціально-психологічної реабілітації• Малі групові будинки	<ul style="list-style-type: none">• Будинок дитини• Дитячі спеціалізовані санаторії• Центр реабілітації та паліативної допомоги дітям

Додаток Г

КАТЕГОРІЇ ДІТЕЙ З ООП

<i>Класифікаційні ознаки</i>	<i>Категорії дітей з ООП</i>
<p>Особливості психофізичного розвитку</p>	<p>Діти, які мають затримку розвитку:</p> <ul style="list-style-type: none"> • інтелектуальні порушення; • затримка психічного розвитку. <p>Діти, які мають дефіцит розвитку однієї з функцій:</p> <ul style="list-style-type: none"> • порушення зору (сліпі, зі зниженим зором); • порушення слуху (глухі, зі зниженим слухом); • порушення опорно-рухового апарату; • тяжкі порушення мовлення; • синдром дефіциту уваги та гіперактивність (СДУГ). <p>Діти, які мають дефіцит розвитку кількох функцій/різні варіанти сполучень дефіциту функцій та одного з варіантів недостатнього розвитку:</p> <ul style="list-style-type: none"> • складні порушення розвитку. <p>Діти, які мають захворювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • такі, що потребують постійного медичного нагляду або періодичного здійснення індивідуальних медичних процедур для забезпечення життєдіяльності та/або контролю за станом здоров'я, зокрема із встановленим електрокардіостимулятором або іншим електронним імплантатом чи пристроями; • такі, що можуть бути перешкодою для проходження зовнішнього незалежного оцінювання.
<p>Особливості опанування освітньої діяльності</p>	<p>Діти, які мають порушення освітньої діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дислексія, дискалькулія. <p>Обдаровані діти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • здобувають спеціалізовану освіту та/або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів одного чи кількох класів, освітніх рівнів.

<p>Особливості встановлення контактів із соціальним середовищем</p>	<p>Діти, які мають первазивне (наскрізне) порушення розвитку:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розлади аутистичного спектра (РАС).
<p>Особливості розвитку внаслідок впливу соціального середовища</p>	<p>Діти, які:</p> <ul style="list-style-type: none"> • потребують підтримки в навчанні, що пов'язана з проживанням на тимчасово окупованій території або в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, або в населених пунктах, розташованих на лінії зіткнення; • мають статус внутрішньо переміщених, діти-біженці та діти, які потребують додаткового і тимчасового захисту; • здобувають/-ли освіту в закладах загальної середньої освіти мовами корінних народів і національних меншин; • із соціально незахищених верств населення.

Додаток Д

ВИДИ ТА ОЗНАКИ ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ

Порушення	Ознаки мовленнєвих порушень	Диференційні ознаки порівняно з іншими мовленнєвими порушеннями
<i>Порушення усного мовлення</i>		
<i>Порушення зовнішнього висловлювання (звуковимовної сторони мовлення)</i>		
АФОНІЯ, ДИСФОНІЯ	Відсутність або порушення голосу внаслідок патологічних змін голосового апарату.	Голос або повністю відсутній, або набуває змін, що виявляються в порушенні сили, висоти, тембру.
БРАДИЛАЛІЯ	Патологічно уповільнений темп мовлення.	Розлад темпу мовлення несудомного походження.
ТАХІЛАЛІЯ	Патологічно прискорений темп мовлення	Розлад темпу мовлення несудомного походження.
ЗАЇКАННЯ	Порушення темпо-ритмічної сторони мовлення, зумовлене судомним станом.	Наявність судом, що виникають або в ранньому віці (зазвичай з появою фразового мовлення дитини), або в більш пізні періоди розвитку внаслідок впливу психогенних чинників.
ДИСЛАЛІЯ	Порушення вимовної сторони мовлення за умов збереженої іннервації мовленнєвого апарату.	Процес постановки, автоматизації звуків відбувається швидко, набуті навички характеризуються стійкістю.
ДИЗАРТРІЯ	Порушення вимовної	Процес постановки,

	сторони мовлення, зумовлене недостатньою іннервацією мовленнєвого апарату.	автоматизації звуків відбувається повільно, набуті навички характеризуються нестійкістю.
РИНОЛАЛІЯ	Розлад тембру голосу та звуковимови, зумовлений анатомо-фізіологічними порушеннями мовленнєвого апарату.	Порушення тембру голосу супроводжується не лише зміною акустичних ознак звуків, а й порушенням їх артикулювання.
<i>Порушення внутрішнього висловлювання (усіх сторін мовлення: звуковимовної, лексичної та граматичної, зв'язного мовлення)</i>		
АЛАЛІЯ	Повна відсутність або недорозвиток мовлення внаслідок органічних уражень мовленнєвих зон кори головного мозку.	Труднощі засвоєння мовних одиниць на фоні відносно збереженості психологічних функцій.
АФАЗІЯ	Повна або часткова втрата мовлення, зумовлена ураженням мовленнєвих центрів кори головного мозку або їхніх провідних шляхів при збереженні функції артикуляційних м'язів.	Виникнення вибіркового порушень мовлення після трьох років, які можуть компенсуватися в процесі спонтанного розвитку.
<i>Порушення, при якому частково або повністю втрачається здатність користуватися мовленням та/або здатність розуміти звернене мовлення внаслідок ускладненого розпізнавання мовленнєвих одиниць</i>		
<i>Порушення писемного мовлення</i>		
ДИСГРАФІЯ	Часткове специфічне порушення процесу письма.	Стійкі розлади писемного мовлення за умов збереженого інтелекту.
ДИСЛЕКСІЯ	Часткове порушення процесу оволодіння читанням, яке зумовлене	Зазначені розлади відрізняються від

	несформованістю (порушенням) вищих психічних функцій та виявляється у великій кількості стійких помилок під час читання.	неспецифічних розладів писемного мовлення, які виникають вторинно – унаслідок інтелектуальних порушень.
--	--	---

Додаток Е

РІЗНОВИДИ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ПОСЛУГ

<i>Назва</i>	<i>Зміст</i>
Ізотерапія	Застосування засобів образотворчого мистецтва для розвитку особистості дитини. Для ізотерапії підходять всі види художніх матеріалів: малюнок, колаж, аплікація, ліплення, скульптура, готові твори художнього мистецтва.
Драмотерапія	Театральні постановки різної тематики позитивно впливають на пам'ять, волю, уяву, почуття, увагу та мислення. У спектаклі можуть обіграватися ситуації з життя учасника групи, його взаємини та конфлікти.
Музикотерапія	Розвиток дитини за допомогою музики. Включає такі напрями: вокалотерапія (спів), музикотерапія в рухах (танці, хореотерапія, музично-ритмічні ігри), інструментальний (гра на музичних інструментах) тощо.
Кольоротерапія	Спосіб впливу на психоемоційний стан дитини за допомогою певних кольорів. Наприклад: червоний – може викликати збудження і, навпаки, роздратування. Також цей колір позитивно впливає на м'язи і суглоби (йому властивий зігрівальний ефект). Поєднання червоного і білого кольорів використовується для корекції слабкого зору. Помаранчевий – допомагає пережити депресії та негаразди. Жовтий – сприяє поліпшенню інтелектуальної діяльності. Зелений – відповідає за емоційну рівновагу. Поєднання білого і зеленого кольорів використовують для корекції зору і зняття загальної втоми. Блакитний – заспокоює, налаштовує організм на відпочинок. Синій – впливає на кісткову систему і зір тощо.
Казкотерапія	Вплив на дитину через казку. Процес казкотерапії дає змогу дитині усвідомити і проаналізувати свої проблеми, побачити шляхи їх вирішення. На прикладі позитивних персонажів казки дитина вчиться бути хорошою, а негативні герої казок викликають негативну реакцію. Казкотерапія добре долає в дітей високий рівень тривожності, різноманітні страхи, агресивність, сприяє адаптації в дитячому

	<p>колективі. До прийомів роботи з казкою належать: аналіз казок; розповідання казок; переписування казок; постановка казок за допомогою ляльок; малювання за мотивами казки; програвання епізодів казки; складання казок.</p>
Лялькотерапія	<p>Заснована на процесах ідентифікації дитини з улюбленим героєм казки чи з улюбленою іграшкою. Ляльку використовують як проміжний об'єкт взаємодії дитини та дорослого. Дитина, пізнаючи реальний світ, його соціальні зв'язки і стосунки, активно проєктує досвід у специфічну ігрову ситуацію.</p>
Танцювальна терапія	<p>Реалізується через різні види танцю для вираження почуттів, емоцій, думок; позбавляє м'язового напруження, розвиває соціальні навички.</p>
Фототерапія	<p>Здійснюється через серію авторських фотографій, які потім аналізуються. Основним змістом фототерапії є створення та/або сприйняття фотографічних образів, що доповнюються їх обговоренням і творчою діяльністю (малювання, колаж, інсталяція готових знімків, виготовлення з фотографій і подальша гра з ними, сценічна вистава тощо).</p>
Піскотерапія	<p>Спосіб розвитку дитини за допомогою піску. Дитина виражає на піску те, що спонтанно виникає впродовж заняття. У процесі роботи вона може змішувати пісок з водою, якщо їй необхідно сформувати горби, створити різні вологі ландшафти, гори тощо. Під час занять використовуються мініатюрні фігури: людей (різних статей), тварин, дерев, будівель, автомобілів та багато інших для того, щоб дати дитині стимул створювати власний світ. За допомогою пісочної терапії вирішуються внутрішні проблеми, успішно корегуються дитяча агресія і тривожність, знімаються емоційне напруження, невпевненість і страх.</p>
Ігротерапія	<p>Існує недирективний і директивний підхід до ігротерапії. Цілі недирективної ігротерапії передбачають: можливість для дитини виявити свої переживання та почуття, навіть приховані (агресію, страх, образу тощо); самостійно вирішити свої внутрішні конфлікти і проблеми через розрядку; створити атмосферу, яка відображає всі почуття дитини, де вона зможе взяти відповідальність за свої вчинки. Мета директивної ігротерапії – сформувати в дитини форми поведінки, які є соціально схвалюваними, навчити дитину бажаних навичок</p>

існування в соціумі через ідентифікацію з різними персонажами гри.

Додаток Ж

ФУНКЦІЇ ЧЛЕНІВ КОМАНДИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

<i>Посада</i>	<i>Функції</i>
Адміністрація закладу освіти (директор або заступник директора з навчально-виховної роботи)	<ul style="list-style-type: none">• формування складу КППС;• призначення відповідальної особи щодо координації розроблення ІПР;• організація роботи КППС;• контроль за виконанням висновку ІРЦ;• залучення фахівців (зокрема фахівців ІРЦ) для надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП;• контроль за виконанням завдань учасниками КППС своїх функцій;• розроблення спільно з іншими учасниками КППС індивідуального навчального плану з ООП;• залучення батьків дитини з ООП до розроблення і погодження ІПР;• оцінка діяльності педагогічних працівників, залучених до реалізації ІПР;• моніторинг виконання ІПР.
Учитель початкових класів і вчителі-предметники загальноосвітньої підготовки	<ul style="list-style-type: none">• забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та ІПР;• підготовка інформації для учасників засідання КППС про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП, її сильні сторони і потреби; результати виконання дитиною навчальної програми;• участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП;• розробка індивідуальної навчальної програми в закладі

	<p>загальної середньої освіти;</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР; • створення належного мікроклімату в колективі; • надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми дитиною з ООП.
Практичний психолог	<ul style="list-style-type: none"> • вивчення і моніторинг психічного розвитку дитини з ООП; • психологічний супровід дитини з ООП; • надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП згідно з ІПР; • надання рекомендацій, консультацій та методичної допомоги педагогічним працівникам закладу освіти в роботі з дитиною з ООП; • консультативна робота з батьками дитини з ООП; • просвітницька робота щодо формування психологічної готовності в учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі.
Соціальний педагог	<ul style="list-style-type: none"> • соціально-педагогічний патронаж дитини з ООП та її батьків; • виявлення соціальних проблем, які потребують негайного вирішення, у разі потреби направлення до відповідних фахівців для надання допомоги; • вивчення соціальних умов розвитку дитини з ООП; • соціалізація дитини з ООП, адаптація її в новому колективі; • інформування дитини з ООП та її батьків про мережу закладів позашкільної освіти, залучення дитини до участі в гуртках, секціях з урахуванням її можливостей; • надання рекомендацій учасникам освітнього процесу щодо шляхів ефективної інтеграції дитини з ООП у колектив однолітків, формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі, подолання особистісних, міжособистісних конфліктів; • захист прав дитини з ООП, за відповідним дорученням

	представлення її інтересів у певних органах і службах.
Учитель-дефектолог, учитель-реабілітолог	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та ІПР; • підготовка інформації для учасників засідання КППС про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП, її сильні сторони і потреби; результати виконання дитиною навчальної програми; • участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП; • розробка індивідуального навчального плану в закладі загальної середньої освіти; • визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР; • створення належного мікроклімату в колективі; • надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми дитиною з ООП.
Асистент учителя	<ul style="list-style-type: none"> • спостереження за дитиною для вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів і потреб; • участь в організації освітнього процесу дитини з ООП; • участь у розробці ІПР; • участь у підготовці індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми; • адаптація освітнього середовища і навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП; • оцінювання спільно із вчителем рівня досягнення кінцевої мети навчання, передбаченої ІПР; • підготовка інформації для учасників засідання КППС за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів і потреб; • надання інформації батькам, педагогічним працівникам щодо особливостей розвитку дитини з ООП.
Батьки дитини з ООП	<ul style="list-style-type: none"> • надання інформації про дитину (стиль, спосіб навчання,

	<p>успіхи, труднощі у виконанні домашніх завдань);</p> <ul style="list-style-type: none"> • участь у роботі КППС, зокрема залучення до складання ІПР; • створення умов для навчання, виховання і розвитку дитини.
Медичний працівник закладу освіти	<ul style="list-style-type: none"> • інформування учасників КППС про стан здоров'я дитини та її психофізичні особливості; • у разі потреби збирає додаткову інформацію від батьків, закладу охорони здоров'я щодо стану здоров'я дитини.

Додаток К

ОБОВ'ЯЗКИ ВЧИТЕЛЯ ТА АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ

<i>Обов'язки вчителя</i>	<i>Спільна робота вчителя та асистента вчителя</i>	<i>Обов'язки асистента вчителя</i>
Вивчати можливості та потреби дитини	Обговорювати можливості учня з ООП, його сильні та слабкі сторони. Відвідувати зустрічі КППС зі складання ІНП, ІПР	Вести спостереження за особливостями психофізичного розвитку учня з ООП. Відвідувати зустрічі КППС зі складання ІНП, ІПР.
Розробка програми:		
Розробити програму навчання на основі робочого плану та ООП учня, розглянути альтернативи.	Обговорити бажані результати для учня. Обговорити цілі ІПР. Брати участь у розробці ІНП, ІПР учня з ООП.	Допомагати в підготовці ІНП, ІПР. Оновлювати інформацію про учнів та ІНП, ІПР.
Планування:		
Спланувати роботу на уроці та підібрати ресурси. Вибрати відповідний вид роботи згідно з ІНП. Визначити пріоритети.	Обговорити підготовку матеріалу та зміну навчального плану з огляду на потреби учня.	Допомогти в доборі і складанні матеріалів, у розробці візуальних засобів, надавати допомогу вчителю.
Спостереження:		
Розробити чітку систему організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі та очікувань щодо освітніх можливостей учня з ООП. Працювати відповідно до розробленої системи.	Регулярно зустрічатись, щоб обговорювати досягнення учня з ООП. Обговорити реальний етап освітніх досягнень учня з ООП, його відповідність очікуванням, виконання ІНП, ІПР.	Працювати відповідно до системи організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі, правил поведінки та очікувань можливостей учнів з ООП, його ІНП. Документувати і звітувати вчителю (у разі потреби).

Навчання:		
<p>Виконувати план уроку, проводити навчання згідно з цим планом.</p> <p>Спостерігати за процесом навчання, у разі потреби допомагати учням з ООП.</p> <p>Залучати учнів з ООП до виконання окремих видів діяльності спільно з класом.</p> <p>Моделювати методи навчання і належну мову.</p> <p>Надати асистентам ресурси.</p>	<p>Чітко висловити результати та обмінялись досвідом.</p> <p>Обговорити конкретні стратегії, діяльність і результати, виконання завдань ІНП.</p> <p>Обговорити розташування робочого місця.</p> <p>Обговорити необхідність гнучкого розкладу відвідування уроків учнями з ООП.</p>	<p>Проводити додаткові пояснення учням з ООП, адаптувати завдання, враховуючи можливості учня з ООП, корегувати їхню навчальну діяльність.</p> <p>Спостерігати за їхньою діяльністю.</p> <p>Формувати і сприяти закріпленню конкретних умінь, навичок.</p> <p>Сприяти розвитку зв'язного мовлення учнів з ООП (під керівництвом учителя).</p> <p>Вести спостереження, надавати вчителю об'єктивну інформацію щодо навчальної діяльності учнів з ООП.</p>
Оцінка:		
<p>Слідкувати за прогресом учнів з ООП та оцінювати його.</p> <p>Слідкувати за виконанням ІНП</p>	<p>Обговорити спостереження.</p> <p>Обмінятися інформацією.</p> <p>Обговорити пропозиції щодо доповнення ІНП, ІПР (чи внесення змін)</p>	<p>Спостерігати за поведінкою учнів і надавати інформацію вчителю.</p> <p>Збирати і записувати дані для подальшого оцінювання учня, внесення доповнень до ІНП.</p> <p>Вносити пропозиції вчителю щодо завдань, розроблених для учня з ООП.</p>

Звітування:		
Звітувати перед батьками та КППС.	Обговорити інформацію про учня. Дотримуватися конфіденційності.	Звітувати перед вчителем щодо сильних сторін учня з ООП, його досягнень і потреб. Звітувати перед учителем щодо поведінки учня і наслідків.
Мати інформацію про поточний стан справ	Обговорювати інформацію про поточний стан справ.	Брати участь у підготовці інформації про поточний стан справ.

Додаток Л

ВІДМІННІСТЬ МІЖ АСИСТЕНТОМ УЧИТЕЛЯ І АСИСТЕНТОМ ДИТИНИ

<i>Критерій</i>	<i>Асистент учителя</i>	<i>Асистент дитини</i>
Цілі діяльності	Освітні	Соціальні
Помічник	Учителя	Дитини
Посада	Педагогічний працівник	Працівник надавача соціальної послуги
Підготовка	Педагогічна освіта	Спеціальне навчання, підтверджене відповідним свідоцтвом
Призначається	На клас	На дитину

Додаток И

ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ



Додаток К

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

1. Строк виконання _____

2. Загальні відомості про учня:

прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності)

дата народження _____

повне найменування закладу загальної середньої освіти, у якому навчається учень

рік навчання _____

клас навчання _____

контактні номери телефонів батьків (інших законних представників) для термінового зв'язку _____

3. Відомості про особливості розвитку учня (особливі освітні потреби, стан здоров'я, фізичний і мовленнєвий розвиток, когнітивна, емоційно-вольова сфери та навчальна діяльність):

№	Дата	Короткий зміст	Джерело інформації

4. Наявний рівень знань і вмінь учня:

Наявний рівень знань, вмінь і навичок: знає, вміє, володіє, розуміє, застосовує (самостійно/несамостійно)	Опис труднощів: інтелектуальних, функціональних (сенсорних, моторних, мовленнєвих), фізичних, навчальних	Потреби: працювати над..., розвивати, формувати, вчити

5. Додаткові освітні та соціальні потреби учня (додаткова підтримка асистента вчителя, супровід соціальним працівником, робота з учителем-дефектологом, учителем-логопедом тощо)

Так (вказати потреби) _____

Ні

6. Психолого-педагогічна допомога, що надається під час проведення в позаурочний час корекційно-розвиткових занять:

Назва заняття	Фахівець, який проводить заняття	Місце проведення заняття	Дата проведення заняття	Періодичність

7. Характеристика учня:

Сфера розвитку	Стисла характеристика	Заплановані дії	Очікувані результати/уміння
Емоційно-вольова			
Фізична			
Когнітивна			
Мовленнєва			
Соціальна			

8. Навчальні предмети (у разі, коли потенційні можливості учня не дають змоги засвоїти навчальну програму, що призводить до необхідності розроблення адаптованої або модифікованої програми)

№	Навчальний предмет	Програма	
		адапована	модифікована

Звільнення від окремих навчальних предметів:

Так (вказати предмет/предмети) _____

Ні

9. Адаптація (необхідне підкреслити):

Пристосування середовища: доступність, інтенсивність освітлення, зменшення рівня шуму в класі, приміщення для усамітнення, інше.

Психолого-педагогічна адаптація: збільшення часу на виконання завдань, чергування видів діяльності, виконання завдань за зразком, вид та частота релаксації, використання засобів концентрації уваги, інше.

Необхідне спеціальне обладнання:

Так (зазначити) _____

Ні

10. Індивідуальний навчальний план:

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма розробляються відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня.

Індивідуальний навчальний план визначає перелік предметів та кількість годин для їх вивчення.

Навчальний предмет _____

Цілі навчання	Зміст	Педагогічні технології, спрямовані на досягнення мети	Оцінювання знань, які засвоїв учень за рік/півріччя

11. Джерела інформації в процесі розроблення індивідуальної програми розвитку:

- ✓ Висновок психолого-медико-педагогічної консультації
- ✓ Попередня індивідуальна програма розвитку
- ✓ Батьки/опікуни
- ✓ Учень
- ✓ Інше _____

12. Члени групи з розроблення індивідуальної програми розвитку:

Прізвище, ім'я, по батькові	Посада	Підпис

13. Узгодження індивідуальної програми розвитку з:

1) батьками/законними представниками:

прізвище, ім'я, по батькові батьків/законних представників

Підпис _____ дата _____

2) учнем у разі, коли йому виповнилося 16 і більше років

Підпис _____ дата _____

14. План консультування батьків/законних представників у процесі розроблення/виконання індивідуальної програми розвитку:

Дата	Мета	Відповідальна особа

15. Моніторинг стану розвитку учня та його навчальних досягнень:

Сфери розвитку/начальні предмети	Строки проведення моніторингу			
	Протягом першого півріччя навчального року	Після закінчення першого півріччя навчального року	Протягом другого півріччя навчального року	Після закінчення другого півріччя навчального року

найменування посади директора
загальноосвітньої школи

підпис

ініціали, прізвище

_____ 20 ____ р.

Навчальне видання
(українською мовою)

Омельяненко Галина Анатоліївна
Пиптюк Павло Федорович
Парій Світлана Борисівна

ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ

Методичні рекомендації до самостійної роботи
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності 014 «Середня освіта»
освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Фізична культура)»

Рецензент *А.В. Сидорук*
Відповідальний за випуск *А.П. Конох*
Коректор *Д.А. Люта*